

RAAD VAN STATE, AFDELING ADMINISTRATIE.

A R R E S T

**nr. 52.563 van 29 maart 1995
in de zaken A. 61.114/IV-14.885
61.530/IV-14.927.**

Gemeenteraadsverkiezing van 9 oktober 1994 te BRUSSEL.

- In zake :
- I. 1. Luc DE RIDDER,
2. Michel DEMARET,
3. Jean LEROY,
4. Jean DE HERTOOG,
5. Guy LEVACQ,
6. Jacques LEBEGGE,
7. Christian CEUX,
8. Carine FOCQUET,
9. Annie RASPOET,
10. Ferdinand DEMAREZ,
die woonplaats kiezen bij
Advocaten D. LINDEMANS,
kantoor houdende te BRUSSEL,
Louizalaan 341, bus 8
 - II. Bert ANCIAUX,
die woonplaats kiest bij
Advocaat W. REMY,
kantoor houdende te HASSELT,
Kolonel Dusartplein 8

D E R A A D V A N S T A T E , I V e K A M E R ,

Gezien het verzoekschrift dat Luc DE RIDDER, Michel DEMARET, Jean LEROY, Jean DE HERTOOG, Guy LEVACQ, Jacques LEBEGGE, Christian CEUX, Carine FOCQUET, Annie RASPOET en Ferdinand DEMAREZ op 1 december 1994 hebben ingediend om hoger beroep in te stellen tegen het besluit genomen op 17 november 1994 door de bestendige deputatie van de provincieraad van Brabant, waarbij het bezwaar dat zij hadden ingediend tegen de op 9 oktober 1994 te Brussel gehouden gemeenteraadsverkiezing wordt verworpen;

Gezien het verzoekschrift dat Bert ANCIAUX op 26 december 1994 heeft ingediend om hoger beroep in te stellen tegen het besluit genomen door de bestendige

deputatie van de provincieraad van Brabant op 13 december 1994, waarbij het bezwaar dat hij had ingediend tegen de hiervoren vermelde gemeenteraadsverkiezing wordt verworpen;

Overwegende dat de vormvereisten voorgeschreven bij artikel 5 van het koninklijk besluit van 15 juli 1956, tot regeling van de rechtspleging voor de afdeling administratie van de Raad van State in geval van beroep als bedoeld bij artikel 76bis van de gemeentekieswet, gewijzigd bij koninklijke besluiten van 16 september 1982 en 28 oktober 1994, werden nageleefd;

Gezien het administratief dossier;

Gezien de verslagen opgemaakt door Eerste Auditeur A. VANDENDRIESSCHE;

Gelet op de beschikking van 9 januari 1995 waarbij in de zaak A. 61.114/IV-14.885 de terechtzitting bepaald wordt op 17 januari 1995, op welke datum deze zaak voor onbepaalde tijd wordt uitgesteld;

Gelet op de beschikkingen van 17 februari 1995 waarbij in beide zaken de terechtzitting bepaald wordt op 28 februari 1995;

Gelet op de kennisgeving aan partijen van de beschikkingen tot vaststelling en van de verslagen;

Gehoord het verslag van Staatsraad J. DE BRABANDERE;

Gehoord de opmerkingen van Advocaat D. LINDEMANS, die verschijnt voor Luc DE RIDDER, Michel DEMARET, Jean LEROY, Jean DE HERTOOG, Guy LEVACQ, Jacques LEBEGGE, Christian CEUX, Carine FOCQUET, Annie RASPOET

en Ferdinand DEMAREZ, en van Advocaat W. REMY, die verschijnt voor Bert ANCIAUX;

Gehoord de eensluidend advies van Auditeur J. LUST;

Gelet op titel VI, hoofdstuk II, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973;

Overwegende dat de gegevens van de zaak kunnen worden samengevat als volgt:

1.1. Met het oog op de op 9 oktober 1994 te Brussel te houden gemeenteraadsverkiezing worden veertien kandidatenlijsten ingediend voor zevenenveertig te begeven zetels. Er worden 54.351 geldige stemmen uitgebracht. Er zijn 2297 blanco stembiljetten. Het hoofdstembureau kondigt de volgende uitslag af:

		zetels	stemcijfer
Lijst nr.	1. F.D.F.	5	5606
	2. ECOLO	3	4106
	3. P.R.L.	10	9804
	4. V.U.	-	1590
	5. VL. BLOK	1	1767
	9. P.S.	9	8770
	10. F.N.	4	5046
	13. C.V.P.-V.L.D.	2	3013
	14. B.S.C.-C.V.B.	13	12.708
	15. PLUS	-	278
	16. P.T.B.-P.V.A.	-	380
	17. R.D.B.	-	102
	18. M.E.R.C.I.	-	338
	19. DEMARE	-	843

1.2. Tegen de uitslag van de verkiezing worden verscheidene bezwaren ingediend bij de bestendige deputatie van de provincieraad, onder meer op 18 oktober 1994 door de huidige verzoekers Luc DE RIDDER en consorten, verkozen kandidaten op de lijst nr. 14 B.S.C.-C.V.B., en op 16 november 1994 door de huidige verzoeker Bert ANCIAUX, niet verkozen kandidaat op

de lijst nr. 4 V.U. Voornoemde bezwaarindieners vragen de ongeldigverklaring van de hele verkiezing.

1.3. Op 17 november 1994 verwerpt de bestendige deputatie het bezwaar ingediend door Luc DE RIDDER en consorten. Zij onderkent in het bezwaar de volgende drie middelen:

1. de technische problemen als gevolg van de geautomatiseerde stemming zodat de voorkeurstemmen niet dan wel verkeerd werden opgenomen;

2. de technische problemen als gevolg van de geautomatiseerde stemming en de slechte organisatie van de verkiezing zodat "duizenden kiezers" niet hebben kunnen stemmen, hoewel zij dit hadden willen doen;

3. daar het kiesquotiënt op grond waarvan de laatste zetel werd toegewezen "60 eenheden" betreft, is "het onbetwistbaar" dat vanuit de voormelde onregelmatigheden een "zeer groot aantal en zo goed als zeker de meerderheid" van de 12.809 kiezers (die niet zijn gaan stemmen) hun stem niet hebben kunnen uitbrengen.

Die middelen worden dan als volgt verworpen :

"4.a.- Ten aanzien van het eerste middel dient gesteld dat, in tegenstelling met wat de bezwaarindieners in het verzoekschrift beweren, geen enkel proces-verbaal van de stemburelen melding maakt van het feit dat de stem(men) die kiezers wensten uit te brengen, niet of onvoldoende korrekt zouden geregistreerd zijn.

Weliswaar is in de processen-verbaal regelmatig sprake van bepaalde technische moeilijkheden; volgens de gegevens van de respectieve processen-verbaal, werden deze moeilijkheden evenwel steeds ter plaatse opgelost, zonder dat zulks aanleiding gaf tot verdere opmerkingen.

Met name werd bij verkeerde manipulatie of bij niet-registratie de magneetkaart telkens vernietigd, waarna de kiezer met een andere kaart opnieuw kon stemmen.

b.- In de veronderstelling dat de ingezamelde getuigenissen van aard zouden zijn om het vermoeden van regelmatigheid van de stemver-

richtingen - afgeleid uit de vermeldingen in de processen-verbaal - te weerleggen, is evenwel niet aangetoond dat de beweerde onregelmatigheden invloed zouden gehad hebben op de zetelverdeling. Inderdaad dient vastgesteld dat de technische moeilijkheden, waarvan sprake in het bezwaarschrift, de registratie van voorkeurstemmen binnen dezelfde lijst, betroffen.

- c.- Uit de feitelijke omstandigheden blijkt dat de technische moeilijkheden bij de elektronische stemming, in casu niet te wijten zijn aan een gebrek in de terbeschikking gestelde apparatuur; een gebrekkige informatica-apparatuur zou tot gevolg hebben dat iedere kiezer met dezelfde moeilijkheden zou geconfronteerd worden. Quod non. Bijgevolg is het ongetwijfeld eerder de onhandigheid of het niet vertrouwd zijn met moderne middelen of nog het onvoldoende voorgelicht zijn, dat aanleiding gaf tot de technische moeilijkheden in kwestie.

Bijgevolg is het, in het kader van de rechtsprekende bevoegdheid aan de Bestendige Deputatie inzake de geldigheid van de gemeenteraadsverkiezingen te Brussel-stad, niet aangewezen over te gaan tot een deskundig onderzoek van het aangewende informaticasysteem, zoals door de bezwaarindieners voorgesteld.

Uit wat voorafgaat moet derhalve besloten worden dat het eerste middel niet gegrond is.

5.a.- Ten aanzien van het tweede middel.

Vooreerst wordt vastgesteld dat de beweerde onregelmatigheid in geen enkel proces-verbaal van de stembureaus bevestigd wordt. Het nazicht van deze PV.'s leert integendeel dat meerdere stemburelen soms geruime tijd na 13 u. de deuren sloten, wat doet vermoeden dat, ondanks de lange wachttijden, de kiezers toch na 13 u. hun stem konden uitbrengen.

- b.- Gelet evenwel op het feit dat het vermoeden van regelmatigheid, afgeleid uit de gegevens van de PV.'s, weerlegd kan worden door concrete en met elkaar overeenstemmende feiten, is het nodig de concrete getuigenverklaringen aangehaald in het bezwaarschrift, op hun waarde te onderzoeken.

- Verklaringen van kiezers CALLENS H. en CAUTAERTS M.

Beide kiezers verklaren dat zij zich respectievelijk te 12.15 u. en 12.45 u. aanboden in kiesbureau nr. 40; rekening houdend met de rij wachtenden die door

beiden geraamd werd op + 150 was het niet meer mogelijk te stemmen daar de voorzitter zou verklaard hebben dat het bureau te 13 u. stipt gesloten zou worden. Deze laatste verklaring strookt niet met de (niet betwiste) gegevens van het PV. van het betreffend stembureau, waaruit blijkt dat de deuren gesloten werden te 13.55 u. Met het nodige geduld, zouden genoemde kiezers bijgevolg hun stem hebben kunnen uitbrengen. Bovendien blijkt uit deze getuigenverklaringen geenszins dat de geschatte 150 wachtende kiezers allen onverrichtterzake huiswaarts zouden gekeerd zijn. Ten slotte is niet aangetoond dat kiezers buiten hun wil definitief verhinderd werden de stemplicht te vervullen.

- Verklaring van kiezer E. SCHROEDERS

Betrokkene verklaart alleen dat in zijn stembureau (23-24-25) te 12.35 u. een file van 150 kiezers zijn beurt afwachtte. Hij leidt hieruit af dat hij 'praktisch zeker is dat deze personen niet voor het sluitingsuur hebben kunnen stemmen.' Het gaat hier ontegensprekelijk om een loutere bewering, een vermoeden dat niet gestaafd wordt. Het getuigenis zegt overigens niets over het feit dat betrokkene zelf al dan niet aan de stemming deelnam. Blijkens de processen-verbaal werden de kiesburelen 24 en 25, trouwens gesloten respectievelijk te 13.45 u. en 13.55 u., zodat met de verklaringen van voornoemde getuige geen rekening kan gehouden worden.

- Toestand in de burelen 32 en 33

Het PV. van bureel nr. 32 vermeldt op eerder verwarde wijze dat 'de voorzitter terecht kiezers van bureel 33 heeft geweigerd.' Allerm minst blijkt hieruit dat 'tientallen kiezers zonder te stemmen' huiswaarts keerden, zoals bezwaarindieners beweren. Vermits het technisch defekt in stembureau 33 verholpen was te 10.30 u. werden de bewuste kiezers die op dat ogenblik geweigerd werden in bureel 32, niet verhinderd vooralsnog hun stem uit te brengen in bureau 33.

- Toestand in de burelen 52 tot 57 en 66-67

Hier eveneens dient gesteld dat de beweringen geenszins aantonen dat kiezers in de definitieve onmogelijkheid verkeerden hun stem uit te brengen.

- Weigering van getuige FLAGOTHIER

Het PV. van stembureau 39 maakt geen melding van dit voorval. Overigens is de weigering van een getuige door een voorzitter, indien zulks zou bewezen zijn, op zichzelf geen reden om tot de vernietiging van de verkiezingen te beslissen.

- Dhr. L. DE RIDDER, bezwaarindiener, heeft vervolgens op donderdag 10 november 1994 te 14.30 u. een bijkomende lijst met overtuigingsstukken (genummerd 14 t.e.m. 32) neergelegd; de erin opgenomen verklaringen zijn een bevestiging van de hierboven omschreven moeilijkheden (het niet vertrouwd zijn met het elektronisch stemsysteem en de hieruit voortvloeiende lange wachttijden) die zich ongetwijfeld hebben voorgedaan. Evenwel zijn deze getuigenverklaringen evenmin van aard de authenticiteit van de gegevens van de processen-verbaal van de stembureaus te weerleggen, waaruit niet blijkt dat kiezers, buiten hun wil verhinderd werden aan de stemming deel te nemen.
 - Dhr. L. DE RIDDER heeft, ter zitting, een bijkomend stuk neergelegd. Het betreft een schrijven dd. 28 oktober 1994 van dhr. J. LEROY, schepen van de burgerlijke stand (en tevens klachtindiener) aan dhr. L. DE RIDDER, waarin een overzicht wordt gegeven van de defekten in de stemapparatuur in diverse stemburelen. Deze gegevens worden evenwel niet bevestigd in de processen-verbaal van de stembureaus. Zelfs indien deze defekten zich effectief hebben voorgedaan, volgt hieruit niet noodzakelijk dat een voldoende aantal kiezers, nodig om een wijziging in de zetelverdeling te bekomen, niet aan de stemming heeft kunnen deelnemen.
 - Tijdens de zitting wordt ten slotte door bezwaarindieners verwezen naar het ontbreken in het dossier van het P.V. van stembureau 41. Er kan inderdaad vastgesteld worden dat de binnenbladen van dit P.V. ontbreken. Zulks betekent evenwel niet noodzakelijk dat fraude werd gepleegd, die de zetelverdeling heeft beïnvloed.
- c.- Uit wat voorafgaat moet derhalve besloten worden dat geen met elkaar overeenstemmende objectieve feiten bewezen worden, die van aard zouden zijn het vermoeden van regelma-

tigheid van de kiesverrichtingen, zoals blijkt uit de PV's van de stemburelen, te weerleggen.

De appreciatie door de bezwaarindieners van het percentage niet opgedaagde kiezers, is een loutere subjektieve beoordeling van een gegeven dat al naargelang het geval, door de enen als abnormaal en door anderen als normaal zou beschouwd worden. De onregelmatigheid, die erin bestaat kiezers te verhinderen hun stem uit te brengen, is niet bewezen, noch door de inhoudelijke gegevens van de PV's, noch door de verklaringen van bezwaarindieners noch door de bijgevoegde getuigenverklaringen.

Het tweede middel is derhalve eveneens gegrond.

6.- In bijkomende orde dient gesteld dat, in de veronderstelling dat de onregelmatigheden gegrond zouden zijn (quod non), er niet is aangetoond dat hierdoor een vermeerdering van minimaal 455 stemmen - nodig voor een wijziging in de zetelverdeling - in het voordeel van lijst 14BSC-CVB, onmogelijk is gemaakt.

Het bezwaarschrift is bijgevolg in zijn geheel ongegrond".

1.4. Op 13 december 1994 verwerpt de bestendige deputatie het bezwaar ingediend door Bert ANCIAUX en bevestigt de uitslag van de verkiezing, met dien verstande dat voor de lijst nr. 5 een derde opvolger wordt aangewezen. De motieven van haar besluit kunnen als volgt worden samengevat:

Wat de aangebrachte technische problemen bij het elektronisch stemmen betreft en de daaruit voortvloeiende onmogelijkheid voor een aantal kiezers om hun stem uit te brengen, dient vastgesteld dat verzoeker geen bijkomende gegevens aanbrengt ten opzichte van diegene aangebracht door de klagers Luc DE RIDDER en consorten, waarover op 17 november 1994 uitspraak werd gedaan.

De beslissing herneemt dan de motieven verwoord in laatstgenoemde beslissing en betreft ze op de door verzoeker aangebrachte gegevens :

1. Geen enkel proces-verbaal van een stembureau maakt melding van het feit dat stemmen niet of niet correct zouden zijn geregistreerd.
Technische moeilijkheden werden opgelost : bij verkeerde manipulatie of bij niet-registratie van de magneetkaart werd deze vernietigd, waarna de kiezer opnieuw kon stemmen.
Er is geen gebrek aan de ter beschikking gestelde apparatuur aangeklaagd. Er moet dus geen deskundig onderzoek in verband met het angewende informaticasysteem worden ingesteld.
2. Geen enkel proces-verbaal bevestigt dat een groot aantal kiezers hun stem niet hebben kunnen uitbrengen. Integendeel blijkt dat meerdere bureaus soms geruime tijd na 13 uur hun deuren sloten, hetgeen doet vermoeden dat de kiezers daar ook nog na 13 uur konden stemmen.

Over de tegen de processen-verbaal ingebrachte bewijselementen die, als zij overeenstemmend zijn, het vermoeden van juistheid dat aan de processen-verbaal kleeft, kunnen weerleggen :

- de verklaring van H. CALLENS en M. CAUTAERTS strookt niet met de werkelijkheid omdat het bureau 40 open bleef tot 13.55uur. Hadden de kiezers geduld gehad, dan hadden ze hun stem kunnen uitbrengen. Daarenboven blijkt niet dat de geschatte 150 kiezers allemaal onverrichter zake naar huis zijn teruggekeerd.
- de verwarring in de bureaus 32 en 33 houdt niet in dat "tientallen kiezers zonder te stemmen" naar huis zijn gegaan. Na het herstel van de apparatuur hebben de kiezers in het bureau 33 verder kunnen stemmen.
- de beweringen over de gebeurtenissen in de bureaus 52 tot 57 en 66-67 tonen niet aan dat de kiezers in de definitieve onmogelijkheid verkeerden om hun stem uit te brengen. Derhalve "moet besloten worden dat geen met elkaar

overeenstemmende objectieve feiten worden bewezen, die van aard zouden zijn het vermoeden van regelmatigheid van de kiesverrichtingen, zoals blijkt uit de PV's van de stemburelen, te weerleggen".

Over de onregelmatigheid dat sommige kiezers, die zich zonder identiteitskaart hebben aangeboden, niet hebben kunnen stemmen : de schriftelijke verklaring dienaangaande van kiezer K. ENGELN (19e stembureau) heeft geen weerslag gekregen in het proces-verbaal van het desbetreffende stembureau. In de processen-verbaal van de andere stembureaus wordt over die problematiek ook niets vermeld. Daaruit volgt dat het wedervaren van K. ENGELN, gesteld dat het zich in werkelijkheid ook heeft voorgedaan, als een alleenstaand geval moet worden beschouwd dat op zichzelf geen beslissende invloed heeft gehad op het resultaat van de gemeenteraadsverkiezing.

In "bijkomende orde" moet erop gewezen worden dat, in de veronderstelling dat de onregelmatigheden gegrond zouden zijn, "er niet is aangetoond dat hierdoor een verschuiving ten gunste van lijst nr. 4 V.U. van minimaal 165 stemmen onmogelijk is gemaakt".

Over het "aanvullend bezwaarschrift" van verzoeker zegt de beslissing :

- het dossier is naar het voorschrift van artikel 104bis van de provinciewet steeds ter inzage van de bezwaarindiener geweest.
- het horen van bijkomende getuigen is niet dienstig, omdat de bestendige deputatie aan de hand van de overvloedige getuigenissen in het dossier voldoende op de hoogte is van de moeilijkheden die zich bij de verkiezingen hebben voorgedaan.
- in zoverre het aanvullend bezwaarschrift de ontvankelijk ingediende argumenten nader omschrijft, bevat het geen bijkomende gegevens die van aard zijn de ingenomen standpunten te wijzigen. Er is namelijk niet aangetoond dat er

een oorzakelijk verband bestaat tussen de genoteerde moeilijkheden bij het elektronisch stemmen en de zetelverdeling (er is niet aangetoond dat een manuele stemming of een soepeler lopende elektronische stemming een andere zetelverdeling tot gevolg zou hebben gehad).

- de nieuw aangevoerde onregelmatigheid gepleegd door de lijstaanvoerder van lijst nr. 5 is niet in het aanvankelijk bezwaar opgenomen. Het middel is niet ontvankelijk, want buiten de bezwaartermijn ingediend, en trouwens ook niet gegrond omdat het betrekking heeft op de onverenigbaarheden en niet op de kiesbaarheidsvoorwaarden.

2. Overwegende dat de beide beroepen betrekking hebben op dezelfde gemeenteraadsverkiezing; dat voor een deel dezelfde onregelmatigheden worden aangevoerd; dat blijkens artikel 74bis, § 1, van de gemeentekieswet de Raad van State een gemeenteraadsverkiezing maar ongeldig kan verklaren op grond van onregelmatigheden welke de zetelverdeling tussen de lijsten hebben kunnen beïnvloeden, zodat de aangevoerde onregelmatigheden samen dienen te worden bekeken; dat het derhalve past de beide beroepen samen te behandelen;

3.1.1. Overwegende dat de verzoekers Luc DE RIDDER en consorten aanvoeren dat bij het stemmen per computer zich vele technische defecten hebben voorgedaan en het aanstippen van de gekozen kandidaat niet altijd probleemloos blijkt te hebben gekund; dat die verzoekers daarvoor verwijzen naar:

- de processen-verbaal van de stembureaus 27, 33, 51 en 62;
- de verklaring van een zekere J. SERTONS van 28 oktober 1994;
- de verklaring van bijzitter P. SUYS van bureau 50, "nauwkeurige verklaringen" van meerdere bureaus

ingediend bij de bestendige deputatie en "precieze verklaringen" rechtstreeks toegezonden aan de bestendige deputatie;

- verklaringen in de pers van de burgemeester F. THIELEMANS;
- de verklaring in de pers van de woordvoerder van infrastructuurleverancier BULL;
- de verklaring van de verantwoordelijke ambtenaar van de stad Brussel aangaande de ingrepen van technici;

dat die stukken, vooral dat laatste, volgens verzoekers aantonen dat er problemen van tweeërlei aard waren :

- enerzijds technische defecten, met vertragingen tot gevolg; verzoekers stippen hierbij aan dat het trouwens niet of nauwelijks doenbaar is om de kiesverrichtingen normaal te laten verlopen bij elektronisch stemmen van meer dan 1000 kiezers in één bureau; meerdere personen bevestigen dat zij personen die in de rij stonden hebben zien afhaken en onverrichter zake naar huis terugkeren; volgens verzoekers blijkt dit uit een verklaring van E. SCHROEDERS voor de bureaus 23 tot 25, uit een verklaring van R. STEYAERT voor de bureaus 33-34, en uit verklaringen van H. CALLENS, M. CAUTAERTS, J. SERTONS, CAMERMAN en M. COLINET; volgens verzoekers bevestigen die verklaringen dat er een "technisch defect in het bureau" was, wat overeenkomt met de defecten genoteerd door het stadsbestuur; zij menen ook dat de bestendige deputatie ten onrechte verwijst, ter verwerping van de verklaring van H. CALLENS en M. CAUTAERTS, naar de strijdigheid ervan met het proces-verbaal van het bureau 40, waardoor zij "het sluiten van de bureaus met het sluiten van het gebouw" verwacht; zoals J. SERTONS bevestigt, werd het gebouw om 13 uur afgesloten, en mochten de kiezers die zich reeds in het gebouw -in de gang- bevonden nog stemmen; wachtende kiezers "die buiten het gebouw in de rij stonden hebben derhalve niet meer kunnen stemmen"; daarbij komt dat voor bureau 40 en bureau 41 in één rij aangeschoven moest worden en dat voor bureau 41 geen proces-verbaal beschikbaar is, zodat daaruit geen

vermoeden van regelmatigheid van de verrichtingen afgeleid kan worden; daaruit volgt dat zowel kiezers in bureau 40 als in bureau 41 niet hebben kunnen stemmen; verzoekers besluiten dat ook niet blijkt dat alle bureaus zijn opengebleven totdat alle tijdig opgekomen kiezers hun stem hebben kunnen uitbrengen, de meeste bureaus sloten om 13 uur of kort daarna de verrichtingen af; toch zijn er problemen geweest : in bureau 32 en bureau 33 werden de kiezers van het ene naar het andere bureau doorgezonden maar toch werd bureau 33 gesloten om 13 uur; ook in bureau 47 en bureau 50; -anderzijds waren er volgens verzoekers andere "technische mankementen", te weten, problemen met de keuze van een kandidaat binnen dezelfde lijst en "daarom hebben sommige kiezers uiteindelijk blanco gestemd, zoals blijkt uit diverse verklaringen"; zij verwijzen ook naar verklaringen die volgens hen aantonen dat de machine de stemkaart reeds verwijderde op het ogenblik dat gevraagd werd naar de controle van de uitgebrachte stem; ook zou artikel 14, 2°, van de wet van 11 april 1994 niet zijn nageleefd, waar dit bepaalt dat in geval van elektronische stemming in een bureau waar meer dan 1000 kiezers zijn ingeschreven, het bureau uit vijf bijzitters moet bestaan -in plaats van vier- en uit een secretaris en een adjunct-secretaris, welke laatste blijk moet geven van beroepservaring in de informatica;

Overwegende dat verzoekers aanvoeren dat de bestendige deputatie ten onrechte heeft gesteund op het vermoeden van regelmatigheid van het proces-verbaal van de stemverrichtingen dat geen melding maakt van problemen, welk vermoeden hier evenwel niet aangenomen kan worden wegens de aard van de problemen : dat de kiezers in het stemhokje moeilijkheden ondervinden komt meestal niet ter ore van de leden van het bureau zodat de problemen niet vermeld worden in het proces-verbaal; lange wachttijden worden door het bureau niet altijd opgemerkt, zodat de processen-verbaal vaak onvolledig

ingevuld zijn, zelfs "verplichte vermeldingen" zijn in bepaalde gevallen niet opgenomen, men kan dan moeilijk verwachten dat facultatieve vermeldingen wel zijn opgenomen; ook worden de ter sprake gebrachte problemen niet gemakkelijk in een proces-verbaal vermeld, daar dit probleem uitgelegd zou kunnen worden als een gebrek aan organisatietalent van de voorzitter of de leden van het bureau;

Overwegende dat de voornoemde verzoekers er tenslotte op wijzen dat om een zetel meer te behalen de lijst nr. 14, 455 stemmen meer moest behalen, dat 455 stemmen 4,29% van alle kiezers betreft die niet of niet blanco hebben gestemd, of 0,66% van alle Brusselse kiezers, en dat op grond daarvan een zetelverschuiving niet uitgesloten geacht kan worden, zeker nu de lijst van verzoekers een "populaire lijst" betreft, met een grote groep van onverschilligen die alleen een stem uitbrengen omwille van het "appèl" van een bepaalde kandidaat, en die daarom sneller afhaken in geval van problemen;

3.1.2. Overwegende dat verzoeker Bert ANCIAUX in een eerste middel aanvoert dat uit een uitermate groot aantal getuigenverklaringen, uit vaststellingen van ambtenaren van de stad Brussel, uit verslagen van de directeur-generaal van het stadsbestuur, verantwoordelijk voor de elektronische stemming, en uit de verklaringen van de burgemeester en van politici onomstootbaar blijkt dat de stemverrichtingen gepaard zijn gegaan met een zeer aanzienlijk aantal technische problemen die de stemverrichtingen hebben beïnvloed; dat hij wijst op twee problemen met het elektronisch stemmen :

- a) stemmen werden niet of verkeerd geregistreerd,
- b) verscheidene burgers konden hun stem niet uitbrengen;

dat verzoeker, wat a) betreft, betoogt dat er veertien lijsten ingediend waren, meestal met zevenenveertig

kandidaten en dat, wijl al die kandidaten niet ineens op het scherm kunnen worden opgeroepen er in etappes diende te worden gewerkt, waaruit reeds een eerste moeilijkheid volgde : verscheidene kiezers, namelijk bejaarden, hadden problemen om de lijst van hun keuze terug te vinden; er is bevestigd dat, als de kiezers de lijst van hun keuze vonden, er "geen registratie kwam of een registratie op een andere lijst"; dat een tweede moeilijkheid erin bestond dat mensen bij het uitbrengen van hun voorkeurstem hun stem geregistreerd zagen op een andere kandidaat en, wensten zij alleen voor een kandidaat te stemmen, dan de niet of verkeerde registratie wel degelijk een invloed heeft op de zetelverdeling; dat verzoeker meent dat, in tegenstelling met wat de deputatie stelt, uit de processen-verbaal van de stembureaus 22, 24 en 27 wel degelijk blijkt dat de computers verkeerde gegevens noteerden; dat verzoeker, wat b) betreft, aanvoert dat door de pannes aan het materieel verscheidene kiezers niet hebben kunnen stemmen, ten bewijze waarvan hij de verklaringen van H. CALLENS en M. CAUTAERTS in stembureau 40 aanvoert : ten onrechte zijn die verklaringen onjuist bevonden, omdat zij zouden strijden met het proces-verbaal; de bestendige deputatie heeft niet de moeite gedaan om de waarachtigheid van de beweringen na te gaan; nochtans bevat het dossier een schrijven van het college van burgemeester en schepenen aan de voorzitter van het hoofdbureau, "waaruit blijkt dat de klachten van de twee genoemde getuigen o.a. bij de politie geverifieerd werden" met als conclusie "dat het relaas van CALLENS en CAUTAERS spijtig genoeg juist is"; dat verzoeker de juistheid van de processen-verbaal nooit zou hebben betwist is een onterechte bewering, omdat hij nooit de gelegenheid heeft gekregen ze in te kijken; dat verzoeker aanstipt dat ook in andere stembureaus onregelmatigheden bij het elektronisch stemmen werden vastgesteld :

- in bureau 33 maakt het proces-verbaal wel degelijk melding van problemen, en toch werd het bureau gesloten om 13 uur;
- in bureau 10 : het proces-verbaal van dat bureau vermeldt zelfs het aantal geregistreerde stemmen niet;
- het proces-verbaal van stembureau 16 vermeldt het aantal kiezers niet;

dat verzoeker ook vermeldt dat de bestendige deputatie het niet nodig geoordeeld heeft te antwoorden op de aangevoerde onregelmatigheid ten aanzien van het verkeer noteren van gegevens door de computer in de stembureaus 22, 24 en 27, ook niet ten aanzien van de onregelmatigheid met betrekking tot stembureau 41 "waarvan er zelfs geen P.V. te vinden is"; dat volgens verzoeker al de sub a) en b) vermelde problemen een belangrijke invloed gehad hebben op de stemverrichtingen in verscheidene bureaus, zelfs op de verrichtingen in alle bureaus, maar hij geen toegang kreeg tot de verscheidene kiezerslijsten van die bureaus en dus op dat stuk geen informatie kon verzamelen; dat volgens hem uit de nota van de directeur-generaal van het departement demografie blijkt dat de gemelde onderbreking der stemming 10 uur en 35 minuten beliep zodat mathematisch gezien 1905 kiezers hun stem niet hebben kunnen uitbrengen; dat verzoeker meent dat de bestendige deputatie uit de processen-verbaal geen vermoeden van regelmatigheid kan afleiden wanneer het tegendeel onmiddellijk kan worden vastgesteld : uit het proces-verbaal van bureau 7 blijkt dat er 750 stemmen werden uitgebracht maar op het einde bleven van de 1000 magneetkaarten er slechts zeven over, waarbij de vraag is wat er gebeurd is met de 243 andere; dat hij ook aanvoert dat uit het objectief vastgestelde percentage (15,41% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in de Stad Brussel 18,44%) niet uitgebrachte stemmen blijkt dat duizenden kiezers niet de kans kregen hun stem uit te brengen;

3.1.3. Overwegende dat in beide verzoekschriften het eerste aangevoerde middel betrekking heeft op onregelmatigheden welke verband houden met de elektronische stemming; dat deze onregelmatigheden van tweeërlei aard zijn, namelijk ofwel werd de stem van de kiezer niet of verkeerd geregistreerd, ofwel hadden de technische moeilijkheden met de elektronische stemapparaten lange rijen wachtenden tot gevolg, waardoor sommige kiezers, het wachten moe, huiswaarts gekeerd zijn of zelfs niet meer ter stemming zijn toegelaten omdat het bureau werd gesloten;

3.1.4.1. Overwegende dat de aangeklaagde problemen bij de registratie van de wilsuiting van de kiezers blijkbaar verband hielden met de omstandigheid dat het aantal kandidaten voorkomende op de diverse lijsten te groot was om in eenmaal op het scherm te verschijnen, waardoor enerzijds in twee etappes te werk moest worden gegaan en anderzijds de namen er zo dicht op mekaar stonden dat het niet steeds gemakkelijk was om met de elektronische pen de gekozen kandidaten precies aan te wijzen; dat volgens de aangebrachte verklaringen sommige kiezers daardoor ofwel op een andere kandidaat zouden hebben gestemd -meestal wordt vermeld dat het de kandidaat betrof onmiddellijk volgend op of voorafgaand aan de gewenste kandidaat-, ofwel de stemprocedure opnieuw zouden hebben aangevat, ofwel blanco zouden hebben gestemd;

3.1.4.2. Overwegende dat in zoverre de aangeklaagde onregelmatigheid erin bestond dat een andere kandidaat op dezelfde lijst zou zijn aangewezen, zulks de verdeling van de zetels tussen de lijsten niet heeft kunnen beïnvloeden, zodat ermede geen rekening kan worden gehouden, aangezien verzoekers de ongeldigverklaring vorderen van de hele verkiezing;

3.1.4.3. Overwegende dat evenmin rekening kan worden gehouden met de klacht dat de stemprocedure moest worden herbegonnen: de betrokken kiezers hebben dan immers, zij het met enige moeilijkheid, kunnen kiezen zoals zij dat wensten;

3.1.4.4. Overwegende dat in zoverre sommige kiezers, omdat zij moeilijkheden ondervonden, blanco zouden hebben moeten stemmen of zelfs voor een andere, niet gewenste lijst, zulks wel een invloed kan hebben gehad op de zetelverdeling tussen de lijsten, tenminste als het, samen met andere onregelmatigheden, op een voldoende aantal stemmen betrekking had; dat een verkeerde keuze, zolang zij niet is geregistreerd, evenwel kan worden overgedaan; dat zelfs indien zij is geregistreerd, moet worden aangenomen dat de kiezer aan het bureau de vervanging van zijn magneetkaart kan vragen en dat, zo de onderrichtingen aan de voorzitters van de kiesbureaus dat blijken uit te sluiten, opgemerkt dient te worden dat geen der betrokken kiezers verklaart dat hij het probleem aan het kiesbureau heeft voorgelegd;

3.1.4.5. Overwegende dat verzoeker Bert ANCIAUX geen bewijs voorlegt van zijn bewering als zouden verscheidene bejaarde kiezers niet op de lijst van hun keuze hebben kunnen stemmen; dat in de processen-verbaal van de bureaus 22, 24 en 27 waarnaar dezelfde verzoeker verwijst om te betogen dat de stemcomputers verkeerde gegevens registreerden, enkel sprake is van het teruggeven en vervangen van elektronische stemkaarten; dat, zo uit die vermeldingen kan blijken dat er problemen waren met de elektronische stemming, de afwezigheid van andere opmerkingen aantoonde dat die problemen op wetsconforme wijze werden verholpen zonder foute stemregistraties;

3.1.5.1. Overwegende wat de vertraging wegens de problemen met de elektronische stemmachines betreft, dat

het feit op zich dat er een langere rij wachtenden voor het kieslokaal stond, geen reden is om zich aan zijn kiesplicht te onttrekken; dat wie in die omstandigheden, het wachten moe, huiswaarts keert, niet kan aanvoeren dat de verkiezing gevitieerd werd omdat hij zijn stem niet heeft uitgebracht; dat overigens in geen enkele van de aangebrachte klachten een objectief bewijs wordt overgelegd van wachttijden welke elke redelijkheid overtroffen, noch van overmacht waarin enig kiezer de rechtvaardiging had kunnen vinden om de wachtende rij te verlaten;

3.1.5.2. Overwegende dat in zoverre wordt aangevoerd dat sommige stembureaus gesloten werden vooraleer alle wachtende kiezers hun stem hadden kunnen uitbrengen, vooreerst er dient te worden op gewezen dat blijkens artikel 142 van het kieswetboek de kiezers tot 13 uur tot de stemming worden toegelaten, met dien verstande dat de kiezers welke zich op dat tijdstip nog in "het lokaal" -dat wil zeggen de wachtzaal en de eigenlijke plaats waar gestemd wordt- bevinden nog tot de stemming mogen worden toegelaten; dat zulks betekent dat wie om 13 uur nog in de rij staat te wachten om het eigenlijke kieslokaal binnen te treden nog tot de stemming moet worden toegelaten, doch niet iemand die zich na 13 uur aanbiedt voor de poort van het gebouw waar het stembureau zich bevindt, tenzij in de uitzonderlijke hypothese dat de wachtrij zich uitstrekt tot op de straat;

3.1.5.3. Overwegende dat aan de hand van de stukken van het dossier A.61.114/IV-14.885 het volgende kan worden geconstateerd :

- één kiezer bevestigt dat hij door de stedelijke politie belet werd het stembureau te betreden omdat het 13.02 uur was; het gaat om bureau 50, waarvan het proces-verbaal stelt dat de stemverrichtingen gesloten werden om 13.45 uur;

- geen enkele andere kiezer bevestigt dat hij persoonlijk belet werd te stemmen omdat het stembureau zijn deuren sloot; de klachten betreffen steeds een algemeen gestelde verklaring, uit de tweede hand of gaan uit van mensen die niet lang wensten te wachten en dan maar zonder te stemmen zijn vertrokken;
- voor het 50e bureau beklaagt bijzitter P. SUYS zich over de lange wachtrij -hij zegt niet expliciet dat kiezers uiteindelijk werden geweerd- maar uit het proces-verbaal van de verrichtingen blijkt dat hij dat stuk zonder opmerkingen heeft ondertekend, en dat de deuren van het stembureau open zijn gebleven tot 13.45 uur;

3.1.5.4. Overwegende dat kan worden vermoed dat de kiezer die verklaart dat hem door de politie werd belet het stembureau te betreden omdat het 13.02 uur was, zich op dat tijdstip bevond, niet voor de deur van het eigenlijk kieslokaal, maar voor de poort van het gebouw waarin dat kieslokaal zich bevond; dat die klacht trouwens door geen ander stuk van het dossier wordt bevestigd; dat voor het overige moet worden vastgesteld dat vele bureaus pas geruime tijd na 13 uur hun deuren hebben gesloten en dat geen enkel proces-verbaal melding maakt van de uitsluiting van zich nog in het wachtlokaal bevindende kiezers; dat de zich in het dossier DE RIDDER en consorten bevindende klachten niet meer bevatten dan loutere beweringen of vage vermoedens;

3.1.5.5. Overwegende wat betreft de gegevens aangebracht door verzoeker Bert ANCIAUX, dat ook hier niet wordt aangetoond dat in sommige gevallen de wachttijd onredelijk lang was; dat de verklaring van de kiezers H. CALLENS en M. CAUTAERTS als zouden er om 12.45 uur nog circa 150 wachtenden gestaan hebben voor het bureau 40 niet inhoudt dat zij niet tot de stemming werden toegelaten: zij zijn op eigen initiatief, zelfs vóór 13 uur, weer naar huis gegaan; dat het proces-

verbaal van dat bureau overigens vermeldt dat de stemming werd afgesloten om 13.55 uur; dat een brief waarin namens het college van burgemeester en schepenen wordt verklaard dat na onderzoek werd vastgesteld dat in het bewuste bureau "tientallen personen" niet meer werden toegelaten tot de stemming, op niets anders blijkt te berusten dan op de verklaringen van de voornoemde H. CALLENS en M. CAUTAERTS; dat de leemtes en onregelmatigheden waaraan de processen-verbaal van andere kiesbureaus lijden, niet vermogen hun volledige bewijswaarde teniet te doen en meer bepaald niet het bewijs, zelfs het vermoeden ervan leveren dat een groot aantal kiezers in die bureaus niet heeft kunnen stemmen; dat met andere woorden, zo het ontbreken van zekere gegevens in het proces-verbaal kan meebrengen dat er geen vermoeden van regelmatigheid van de verrichtingen bestaat, zulks nog niet betekent dat er een vermoeden van onregelmatigheid is zonder dat dit door een minimum aan concrete gegevens wordt gestaafd;

3.1.6. Overwegende dat uit hetgeen voorafgaat volgt dat het door alle verzoekers aangevoerde middel waarin onregelmatigheden in verband met de elektronische stemming worden aangevoerd moet worden verworpen;

3.1.7. Overwegende dat de verzoekers Luc DE RIDDER en consorten de schending van artikel 14, 2°, van de wet van 11 april 1994 luidens hetwelk de stembureaus waar meer dan 1000 kiezers zijn ingeschreven moet bestaan uit -onder meer- vijf bijzitters in plaats van vier, niet hebben aangevoerd voor de bestendige deputatie, hoewel zij niet betwisten dat zij de gelegenheid hadden om de processen-verbaal van alle stembureaus in te zien; dat die schending dan ook niet ontvankelijk voor de Raad van State is aangevoerd;

3.2.1. Overwegende dat verzoeker Bert ANCIAUX in een tweede middel onregelmatigheden met betrekking tot

het stemmen aanklaagt; dat hij betoogt dat sommige kiezers die geen oproepingsbrief hadden ontvangen en die zich toch aangemeld hadden door de voorzitter werden geweigerd, dat de bestendige deputatie zich beperkt tot een verwijzing naar het proces-verbaal van het bureau 19 waarin geen gewag zou zijn gemaakt van dit incident, en dat hoewel verzoeker heeft aangeboden de verklaring, die indruist tegen het proces-verbaal, door middel van een verklaring van een politieagent te laten bevestigen, de bestendige deputatie daarop niet is ingegaan;

3.2.2. Overwegende dat de verklaring van een zekere K. ENGELIN dat zij in het bureau 19 niet tot de stemming werd toegelaten omdat zij haar oproepingsbrief niet bij had, bevestigd wordt door een verklaring van de voorzitter alsmede van twee bijzitters van dat bureau; dat aan de hand van de opmerking "sans convocation" genoteerd naast de namen van een aantal andere personen op de aanstippingslijsten die niet als kiezers werden aangestipt, zou kunnen worden besloten dat zeven kiezers niet tot de stemming werden toegelaten alhoewel zij op de kiezerslijst waren ingeschreven; dat echter de weigering om een kiezer niet tot de stemming toe te laten omdat hij geen oproepingsbrief bij heeft niet zonder meer als een onregelmatigheid kan worden beschouwd; dat, immers, artikel 142, vierde lid, van het kieswetboek, dat ter zake van toepassing is krachtens artikel 36 van de gemeentekieswet, enkel bepaalt dat de kiezer die niet voorzien is van zijn oproepingsbrief tot de stemming kan worden toegelaten indien zijn identiteit en zijn kiesbevoegdheid door het bureau worden erkend; dat er dus voor het bureau geen enkele verplichting bestaat om degene wiens naam op de kiezerslijst voorkomt zonder meer tot de stemming toe te laten; dat klaagster K. ENGELIN niet beweert dat haar identiteit bij het bureau bekend was; dat zulks ook niet kan worden afgeleid uit het proces-verbaal of uit andere gegevens voor

de andere zes geweigerde kiezers; dat het middel derhalve niet gegrond is;

3.3.1. Overwegende dat verzoeker Bert ANCIAUX in een derde middel de schending van de rechten van verdediging, van de beginselen van behoorlijk bestuur en van de openbaarheid van bestuur aanvoert; dat hij de schending van het beginsel van de zorgvuldige besluitvorming hierin ziet dat de bestendige deputatie zonder enig onderzoek de aangevraagde getuigenverklaring "van de kaart geveegd" heeft, hoewel minstens van behoorlijk bestuur kan worden verwacht dat, indien verzoeker uitdrukkelijk vraagt een aantal beëdigde ambtenaren op te roepen en te horen, er zomaar niet kan worden gesteld dat dit niet dienstig wordt geacht, zeker wanneer over de bestaande verklaringen twijfel kan rijzen; dat inzake de aangevoerde schending van de rechten van verdediging, hij betoogt dat hij had gevraagd hem voorafgaandelijk te horen en hem met dat doel te verwittigen van de mogelijkheid om het dossier in te zien, doch dat de bestendige deputatie hem nooit kennis heeft gegeven van die gegevens; dat verzoeker verklaart dat hij bij de bestendige deputatie ook heeft aangebracht dat de leden van de deputatie ieder voor zich zouden nagaan of er geen wrakingsgrond bestond, wat niet onbelangrijk was vermits is gebleken dat van de zetelende gedeputeerden er slechts één Nederlandstalig was en dat, wijl de volledige verdediging van verzoeker in het Nederlands is gebeurd, de vraag kan rijzen of de anderstalige gedeputeerden zich wel bevoegd konden achten om te oordelen in een zaak waarin allesbehalve vaststaat dat zij de inhoud of de draagwijdte begrepen, terwijl het meest elementaire recht van een rechtsonderhorige is om zijn zaak te zien behandelen door een instantie die kennis heeft van de taal waarin de procedure wordt gevoerd; dat volgens verzoeker ook uit nog een ander punt het onzorgvuldig optreden van de bestendige deputatie blijkt, namelijk doordat haar beslissing de lijst van de opvolgers van

"lijst nr. 4" gewijzigd heeft, terwijl het duidelijk om een wijziging met betrekking tot de lijst nr. 5 (VLAAMS BLOK) ging; dat verzoeker meent dat de slotconclusie in tegenspraak is met de overwegingen van de beslissing vermits zij daarin stelde : "in de veronderstelling dat de onregelmatigheden gegrond zouden zijn, is niet aangetoond dat hierdoor een verschuiving ten gunste van lijst nr. 4 onmogelijk is gemaakt", dat wat "niet onmogelijk" is, mogelijk is, en dat logischerwijze de bestendige deputatie dan had dienen vast te stellen dat de onregelmatigheden een beslissende invloed hebben gehad op het resultaat van de verkiezingen;

3.3.2. Overwegende dat de administratieve rechter niet de verplichting heeft een getuigenverhoor te bevelen louter omdat een der partijen daarom vraagt; dat, wijl het onderzoek op inquisitoriale wijze wordt gevoerd, hij autonoom hoewel niet willekeurig oordeelt of het horen van getuigen nodig is voor een juiste vaststelling van de feiten; dat, overigens, verzoeker geen belang heeft bij deze grief in zoverre hij daarmee de besluitvorming door de bestendige deputatie bekritiseert, daar de Raad van State, bij volle rechtsmacht en in hoger beroep uitspraak doende, de eventuele gebreken waarmee de uitspraak van de lagere rechter behept zou zijn teniet doet; dat hetzelfde geldt wat betreft de beweerde onmogelijkheid bij de bestendige deputatie het dossier volledig in te zien; dat in de vooronderstelling dat deze grief gefundeerd was, daaruit alleen volgt dat verzoeker voor de Raad van State nieuwe middelen of argumenten had kunnen aanvoeren gebaseerd op gegevens van het dossier waarvan hij geen inzage had gekregen; dat weerom hetzelfde moet worden gezegd wat de samenstelling van de bestendige deputatie betreft; dat ook het derde middel derhalve in al zijn onderdelen faalt,

B E S L U I T :

Artikel 1.

De zaken nrs. A. 61.114/IV-14.885 en A. 61.530/IV-14.927 worden gevoegd.

Artikel 2.

De beide hogere beroepen worden verworpen.

Artikel 3.

Bevestigd wordt het besluit van de bestendige deputatie van de provincieraad van Brabant van 13 december 1994 waarbij de gemeenteraadsverkiezing van 9 oktober 1994 te Brussel wordt geldig verklaard.

Aldus te Brussel uitgesproken in openbare
terechtzing, op negenentwintig maart
1900 vijfennegentig, door de IVe kamer, die was samen-
gesteld uit :

de HH.	J. BORRET,	kamervoorzitter,
	J. DE BRABANDERE,	staatsraad,
Mevr.	M.-R. BRACKE,	staatsraad,
	S. DOMS,	griffier.

De griffier,

De voorzitter,

S. DOMS.

J. BORRET.